

pater pauperum et exemplar praelatorum, etiam protector extitit afflictorum: *fuit pauperum pater amantissimus*, qui eos ut filios adamavit: *pater beneficus*, qui eorum miseria sublevavit: *et pater sapientissimus*, qui eorum necessitates praevenit. Fuit etiam S. Nicolaus *exemplar episcoporum* in vocatione sua ad episcopatum, in exercitio bonorum operum et in solitudine gregis. Fuit tandem *protector afflictorum*, qui protexit navigantes horribili tempestate jactatos, innocentes ad mortem injuste damnatos et infirmos variis morbis gravatos. Ecce laudes, quas ad sancti Nicolai honorem promere fas mihi fuit. Miramini nunc, fratres, sanctum hunc Antistitem in multis vere mirabilem; verum et virtutes ejus pro viribus imitari conamini. Parum est, quod ejus merita et miracula laudemus et demiremur, ni ejus virtutes et sanctos mores imitemur: oportet, ut *qui sanctorum merita religiosa charitate miratur, quique justorum glorias frequenti laude colloquitur, eorum mores sanctos atque justitiam imitetur* (S. Crysost. *de Mart.*). Optarem in primis, quod eum omnes in amore et charitate erga pauperes imitarentur. O utinam divitibus hujus saeculi similis inesset erga pauperes amor! utinam omnes divites essent pauperum patres! heu! e converso eorum plurimi pauperum fiunt peremptores, potius quam patres; eos enim ut quietis suae perturbatores et bonorum suorum praedones saepe respiciunt, iisque pluries dare renunt, quod sine quadam immanitatis nota brutis denegare nequirent: *pauperes et divites Deus de uno limo fecit, et pauperes et divites una terra supportat*; pauperibus autem subveniendi Deus divitibus onus imposuit; divitibus a Deo relictus sunt pauperes, ut eorum necessitatibus occurrant: *tibi derelictus est pauper, orphanus tu eris adjutor* (Ps. 9). Pauper a divite debet petere quae sibi sunt necessaria et dives ad ea eroganda tenetur: *pauperis est rogare, et divitis erogare*. Heu! si scirent divites, quantum a Deo amentur qui pauperes diligunt, quanto Deus prosequatur odio eos qui pauperes oderunt; eos utique diligenter et erga illos se misericordes exhiberent. Certissimum est, quod qui facit misericordiam, a Deo misericordiam consequetur; et quod judicium erit sine mi-

sericordia ei qui misericordiam non fecerit; itaque, o viri divitiarum, estote misericordes, ut a Deo misericordiam consequi valeatis. Peccastis? Estote misericordes erga pauperes et elemosyna a peccatis vos liberabit: *elemosyna ab omni peccato liberat* (Tob. 4, 12). Supersunt vobis aliqua peccatorum reliquia, seu aliqua poenae exsolvendae? elemosynis eas solvite: *peccata tua elemosynis redime*. Timetis ad tartara detrudi et in infernum praecipitari? Facite elemosynam et ipsa vos ab aeterna morte liberabit: *elemosyna a morte liberat*. Elemosyna tandem a Deo impetrabit, ut eum S. Nicolao ad aeterna tabernacula perducamini. *Amen.*

DE SANCTO AMBROSIO

CONCIO UNICA.

Ministerium tuum imple (2 Tim. 4, 5).

Si ad praerlarissimum mediolanensem archiepiscopum hominibus commendandum facundus quidam et disertus requireretur orator, meis, fateor, humeris hoc impar esset onus. Si sanctissimi hujus Antistitis scientia, virtutes et merita artificiosis et exquisitis sublimis eloquentiae floribus forent exornanda, mihi ipsi nunc altum didicerem silentium, et ingenue faterer, me nescire loqui: *ecce nescio loqui*. Hodie vero rem jam millies factam iterum aggredior et merita proclamanda suscipio quae a fama, veluti sonora quadam tuba, jamdudum vulgata sunt: sancti enim Ambrosii fama per omnem jamdiu volavit Europam, quam scriptis suis ditavit: per universam diffusa est Ecclesiam, quam virtutibus et meritis suis exornavit, et per totum dispersa est terrarum orbem, ejus decus, sidus et quasi sol extitit. Quapropter huic sideri novum decus, huicve soli novam lucem afferre nec

intendo, nec valeo; attamen ne in tam digna, tamque ampla dicendi materia totaliter immutescam, dicam solummodo, quod episcopale ministerium digne impleverit Ambrosius: *ministerium tuum imple*. Episcopalem dignitatem tanti fecit sanctos ille Antistes, ut eam omnibus mundi dignitatibus præterlorit: *nihil in hoc seculo sublimius episcopis reperitur*. Ardentissime simul optabat, ut quilibet episcopus digne suum impleret ministerium: ad hoc ut *nomen congruat actioni, actio respondeat nomini, ne sit nomen inane et crimen immane; ne sit honor sublimis et vita deformis*. Quod autem in aliis episcopis peroptabat Ambrosius, ipse perfectissime possedit: ipse enim dignissime suum ministerium implevit, ut videbimus. *Ace*.

Ut episcopus digne ministerium suum impleat, mores suos componere, hæreticos arcere et populo sibi credito lucere debet. Necessè est, quod episcopus a seipso incipiat, moresque suos ita componat, ut aliis sit in exemplum: *teipsum præbe exemplum*. Postquam autem episcopus mores et vitam suam debite composuit, a grege suo lupos arcere, seu hæreticos gregem infestantes vitare et exterminare debet: *hæreticum hominem decita*. Debet tandem episcopus populo sibi commisso lucere, eumque pro viribus instruere: *lucet lux vestra coram hominibus*. Hæc tria qui perfecte observaverit, recte ministerium suum implebit, et eo quis suum dignius adimplebit ministerium, quod perfectius hæc executioni mandaverit. Ex quo auspicari quisque facile potest, quam digne et quam perfecte episcopale ministerium adimpleverit sanctus Ambrosius: ipse namque mores suos ita composuit, ut vita ejus aliis episcopis in speculum exponi queat. Ipse etiam hæreticos ita impugnavit, ut eorum fuerit flagellum. Ipse tandem populis ita illuxit, ut fulgentissimum eorum lumen extiterit. S. Ambrosius fuit 1. speculum prælatorum; 2. flagellum hæreticorum; 3. lumen populorum. Tribus his honoris titulis clarissime constabit, quam perfecte sanctus hic Antistes ministerium suum impleverit. *Ministerium tuum imple*.

I PARS.

S. Ambrosius fuit speculum prælatorum.

Divus Ambrosius se episcopatu indignum et omnium episcoporum minimum esse arbitrabatur; *non eram, inquit, dignus vocari episcopus, et sum quidem minimus omnium episcoporum, et infimus merito* (De pœn. 2, 8). Aliter de sancti Ambrosii meritis sentiebat Theodosius imperator, qui dicere consueverat: *solum Ambrosium novi episcopum dignum eo nomine*. Ipse quidem episcopatu ita dignus fuit, et episcopale ministerium tam perfecte implevit, ut in omnibus prælatorum speculum extiterit et præcipue 1. in fuga dignitatum; 2. in dispensatione bonorum suorum; 3. in innocentia vita.

1. Episcopalis dignitatis grave onus habet adnexum; *nomen episcopi plus sonat operis, quam honoris: quoniam episcopus non tam ut præsit, quam ut prosit, eligitur* (lun. III, de myst. mis). Unde in S. Concilio Tridentino habetur, episcopatum esse *onus angelicis humeris formidabile*. Et sanctus Vincentius Ferrerius ait, illud onus esse cuiuslibet importabile, nisi speciali Dei auxilio adjuvetur: *prælatio habet onus importabile, nisi Deus juvet*. Non desunt tamen, qui ad episcopalem dignitatem evehi ambiunt, quia non onus, sed honorem inspicunt; vel, ut loquitur sanctus Bernardus, quia *sola attenditur gloria, non pœna*. Ast S. Ambrosius onus, pœnam et pericula a dignitatibus inseparabilia perfecte inspiciebat, ad episcopalem dignitatem sublimari pro viribus recusavit, omnemque movit lapidem, ut oblato huic se subduceret honori. Audita erat in medio eligentium cœtu infantis vox miraculose formata, dicentis: *Ambrosius episcopus*. Hæc voci omnium electorum accesserant vota; gauderat omnis populus, quod in episcopum eligeretur vir prudentissimus, qui cum insignibus consularibus ad gubernandam mediolanensem provinciam missus fuerat; Ambrosius autem gravissimum prælatore onus extimescens, nil intentatum

reliquit, ut illud declinaret. De sancto Gregorio, revera magno, narratur, quod cum totius Ecclesie votis in summum pontificem fuerit electus, enixe efflagitavit fieri irritam electionem suam; quod ut nequivit impetrare, dissimulato habitu Roma excedens, in silva aliquandiu latuit, donec Deus columna ignea ejus latebras aperuit. O mirabilem pontificem, qui exemplo suo dignitatum fugam omnes Ecclesiasticos docet! Similiter mirabilem se exhibuit sanctus Ambrosius, qui non solum electionem suam irritam fieri petiit, verum et populum ad suae electioni contradicendum moveret, nunc gravibus usus est minis, nunc se fore crudelem fluxit, et tunc suadere voluit, se honestis moribus destitutum, ac proinde tali munere indignum; ubi vero has omnes industrias sibi inutiles esse novit, imperatorem rogavit, ut electionem irritam faceret; quod cum impetrare minime potuisset, noctu semel et iterum clam e civitate fugit, necnon aliquandiu absconditus latuit. Unde si de homine ambizioso dicat Sidonius, quod *per fas, nefasque crescere affectat*, videtur, quod e contra Ambrosius per fas, nefasque decrescere conatus sit; dixi per nefas, quia ne eligeretur in episcopum, finxit se esse impudicum, non bonae famae mulieres in suam inducens domum, quod quidem nefas et malum censendum, nisi sancta Sancti hujus intentio, quod de se et ex sui natura malum erat, bonum, sanctum et omnibus saeculis mirandum effecisset (1). Viri ambitiosi Dei gloriam non respiciunt, solum dignitates, quas ambiunt: *hoc maximum habet vitium ambitiosus, quod non respicit Deum, sed per fas et nefas ad dignitatem tendit* (S. Antonin.). Sancti Ambrosii intentio semper fuit sancta, semper Deum et Dei gloriam respexit; in omnibus industriis ad quas se vertit, ut episcopatus se subduceret, semper Dei gloriam intendit; nec

(1) Potius dixeris: nisi sancta intentio factum de se malum excusasset: nec enim fieri potest ut intentio bonum reddat, quod natura sua malum est; tantummodo excusat a peccato enim, qui illud operatur bona fide, putans se recte agere; atque hisce adiunctis opus est materialiter sive in se, non formaliter sive in agente malum.

illum unquam acceptasset, si Dei gloriae et voluntati contradicere non timuisset. O mirabilem praelatum et vere speculum praelatorum in fuga dignitatum, *ac etiam in dispensatione bonorum temporalium.*

2. Pessimum vitium est avaritia, quo innumeri et omnes fere homines ligantur: *a minore usque ad majorem omnes avaritiae student et a propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum* (Jerem. 8, 13). Exitiosum illud vitium, omnium peccatorum radix et causa esse videtur: *radix omnium malorum cupiditas* (1 Tim. 3); propterea D. Paulus quemlibet episcopum specialiter hortatur, ut omnem avaritiae spiritum a se ableget: oportet, inquit, *episcopum non esse litigiosum, non cupidum*; seu, ut explicat D. Hieronymus, oportet episcopum *esse sine avaritia*. Prefata etiam D. Pauli verba explanans S. Ambrosius, ait, episcopum ab omni avaritia ita debere esse alienum, ut nulla superflua ambiat; ex paucis Ecclesiae, quos recipit, redditibus, quod poterit pauperibus distribuat. *Penitus non ambiat, quae intelligit esse superflua; sed de ipsa potius paupertate Ecclesiae suae libenter impertiat pauperibus Christi (de dign. Sacerd.)*. Ecce regulam perfectionis, quam episcopis praescribit sanctus Ambrosius, et quam ipse perfectissime tenuit; postquam enim ad episcopalem cathedram ascendit, non solum ecclesiasticos proventus, suum etiam patrimonium, quod pinguissimum erat, in eleemosynas, aliosque pios usus erogavit: *omne aurum et argentum quod habere potuit, Ecclesiae, vel pauperibus contulit: praedia autem, quae habebat, donavit Ecclesiae, ut nudus et expeditus miles Christum Dominum sequeretur*. Sanctus Gregorius, re et nomine magnus, vult, quod *episcopus longam manum habeat*. Heu! debetne episcopus aliis longiorem habere manum? eam utique ita longam habere debet, ut plus quam ceteri eam ad pauperes et necessitatem patientes extendat; *longam manum habeat, necessitatem patientibus occurrat*, inquit Sanctus Gregorius. Manus episcopi non debent esse contractae et clause, sed pauperibus aperte et extense, ut eorum necessitatibus provideat: *gloria episcopi est pauperum inopiam providere*. Haec est gloria episcopi, inquit Sanctus Hieronymus;

et si cuique diviti turpe et indecorum est pecunias coacervare et mendicantibus eleemosynam donare, maxime episcopo; nam, ut ait Sanctus Augustinus, *non est episcoporum serbare aurum et argentum, et a se revocare mendicantis manum*. Hæc probe noverat sanctus Ambrosius, qui *omne aurum et argentum, quod habere potuit, Ecclesie vel pauperibus contulit*. Unde Sanctus Ambrosius talis extitit, qualem esse optabat quemlibet episcopum S. Bruno: *verus episcopus desiderat non aurum, non divitias, non jucunditatem sæculi, sed laborem utilem sibi et his supra quos intendit* (in ep. ad Tim. 1). Talis autem extitit sanctus Ambrosius, qui pro salute populi sibi crediti solite laboravit, pugnando contra hæreticos, hæresum excindendo spinas, vivam pietatis doctrinam affatim seminando, et omnia boni pastoris munia adimplendo; utque expeditior esset ad laborandum pro salute proximi, *omne aurum et argentum, quod habere potuit, Ecclesie vel pauperibus impendit*. O non satis commendabilem episcopum! qui vere fuit speculum prelatorum in dispensatione bonorum temporalium: *ac etiam in innocentia vite*.

3. Christi summi et divini pontificis innocentiam prædicat divus Paulus, dicens: *talis enim decebat, ut nobis esset pontifex sanctus, innocens, impollutus* (Heb. 7, 6), tantamque ejus innocentiam extitisse declarat, ut a peccatis et peccatoribus totaliter elongatus fuerit: *segregatus a peccatoribus*. O utinam huic similem omnes penitus homines haberent innocentiam! Jamvero vae nobis miseris, qui in hoc mundo diu vivere non valemus, quin in aliquid saltem leve peccatum incidamus: *neque enim est homo qui non peccet*. Unde cum dicit apostolus: *oportet ergo episcopum irreprensibilem esse*, non debet intelligi, quod tanta episcoporum esse debeat innocentia, ut non in quodque vel minimum peccatum incidant; sed quod tanta esse debeat, ut sint bonæ famæ et propter aliquid grave crimen non male audiant. Et hac innocentia perfectissime potitus est sanctus Ambrosius; ita innocens fuit, ut de aliquo crimine vere argui non poterit; nam cujus, quæso, criminis reus dicitur sanctus hic Antistes? Dicetne quis illum fuisse avarum?

Heu! cuncta sua in pios usus impendebat. Forte quis susurabit, illum fuisse luxuriæ obnoxium? imovero si credimus Hieronymo, Ambrosius virginitatem perpetuo servavit illæsam. Suspiciamurne illum fuisse gulæ addictum? Heu! ad convivia invitatus, nunquam accessit et maximam sectatus est abstinentiam. De quo ergo peccato illum arguemus? Non de superbia, cum humilitatis ergo, ad ecclesiasticas dignitates sublimari renuerit. Non de hæresi, cum hæreticos fortiter confutaverit et pro fide catholica generose decertaverit. Non de vindicta, cum omnibus benefacere studuerit. Non tandem de alio quocumque crimine: cum enim, ne in episcopum eligeretur, se scolestum esse finxit, hoc populis suadere nequivit. Unde si de Juditha dicitur, tantam ejus extitisse innocentiam, quod non esset *qui loqueretur de ea verbum malum*, ita sancti Ambrosii tanta extitisse videtur innocentia, ut non esset qui de eo loqueretur verbum malum; nec revera de eo quis verbum malum absque injustitia loqui poterat, quia, ut ait divus Bonaventura, in Ambrosio nullum peccatum, nullaque immunditia apparebat: *fuit, inquit, divus Ambrosius candor lucis æternæ, nihil habens immunditiæ*. Ecce in Ambrosio verum speculum prelatorum, qui fuit etiam *flagellum hæreticorum*.

II PARS.

S. Ambrosius fuit flagellum hæreticorum.

Attila, qui cuncta ferro et flammis vastabat, ut omnibus terrorem incuteret, se *flagellum Dei* nuncupabat; flagellum pariter Dei S. Ambrosium appellabo, non quidem hujusmodi flagellum, quo Deus usus est ad profiganda regna et ad scelerata multa punienda; fuit flagellum Dei adversus hæreticos, seu flagellum hæreticorum eo quod eorum 1. potentiam compressit; 2. audaciam coërcuit; 3. sectas dissipavit.

1. Hæretici, ab his qui ad eorum conversionem non mittuntur,

summo studio sunt vitandi, tum quia pravum omnino et undequaque corruptum animum habent: tum quia, ut ait Bernardus, homo hæreticus est *inimicus crucis Christi, seminator discordiæ, fabricator schismatum, turbator pacis, unitatis divisor* (ep. 195 ad Const.); ob hoc maxime vitandi sunt, quod maligna sua doctrina, eos cum quibus conversantur, decipere festinent. Hi sunt serpentes venenati, qui undique serpunt et omnes quibus se affricant, veneno suo intoxicare conantur et eos præcipue, qui sunt divites et potentes in sæculo, quorum animos et benevolentiam sibi conciliare contendunt, ut eorum autoritate fulti, si rationibus et argumentis vincere minime valeant, saltem minis et tormentis terreat; imo et ut eorum autoritate freti, impune crucient quos ad sectas suas adducere non valent; *solent*, inquit Bernardus, *sibi allicere blandis sermonibus et simulatione virtutum divites et potentes, juxta illud: sedet in insidiis cum divitibus in occultis, ut interficiat innocentem* (ib.). Fraudulento hoc artificio usi sunt hæretici, ut de sancto Ambrosio triumpharent; divitum multorum et hominum auctoritatem habentium sibi conciliarent animos et præcipue imperatricis Justinæ, quæ adversus sanctum pontificem sæviebat, ejusque libertati obsistebat: qui tamen hæreticorum potentiam non timuit, eorumque minas parvipendit: sic enim alloquitur aliquem ex hujus farinae hominibus, qui ei mortem minabatur: *minas tuas non timeo: carnem enim occidere potes, animam autem non potes* (ep. 14). Ipse cum de Dei agebatur gloria, omnis penitus formidinis erat inscius; ignis, gladius, bestia et unguis carnes lacerantes, voluptatis potius ipsi fuissent, quam terroris; unde pio voto dicebat: *utinam Deus avertat hostes ab Ecclesia, et in me omnia tela convertat, ut meo sanguine sitim suam expleant*. Ecce Antistitem vere intrepidum et impavidum, cum res Dei agitur: quid ergo diocesis suæ hæreticis proderit adversus illum divites et potentes armare? Eorum forte minis terrebitur, fietque tamquam canis mutus non valens latrare? Absit hoc a tam generoso pontifice, qui trepidare non novit; accedat imperatrix Justina in ipsum spumans minarum et cædis; veniant

Arianorum, Priscillianorum, Novatianorum et aliarum sectarum capita et protectores; insurgant contra ipsum satellites, exercituum duces et imperatores; tantum abest, quod eorum minas, potentiam et sævitiam metuat, quinimo ipsorum et omnium hæreticorum potentiam contemnit et comprimit. Videte quomodo Jovinianum ab Italia expellit; quomodo Priscillianum heresiarcham ad se venientem rejicit; quomodo interdictionis pœnam Valentiniano imperatori comminatur, si idola restituendi facultatem concedat. Videte demum quomodo Justinæ potentiam compressit; ipsa, cum esset imperatrix, autoritate sua Ecclesie Sirmiensis pastore orbato arianum antistitem dari curavit; at Ambrosius, invita Justina Augusta, Avennium, virum orthodoxum ejusdem civitatis episcopum constituit. Eidem Justinæ aliquam Arianis ecclesias tradere volenti, fortior obstulit Ambrosius et prævaluit. Cum tandem necari tentaretur a Justina, ipse ei semper constantissime restitit et de ea triumphavit. Unde Ambrosius in medio hæreticorum se gessit quasi alter Judas Machabæus, qui *similis factus est leoni in operibus suis*, seu, ut explicat Lyranus, *quasi leo fuit, cujus rugitu terrentur bestia, et fiunt stupida; sic gentes idolatrae audito nomine Judæ*. Cur non idipsum dicemus de S. Ambrosio, qui tantum abest, quod hæreticorum potentia terretus sit, quin contra quasi leo fortissimus, rugitu suo hæreticos terruit, eorumque potentiam debilitavit et compressit? Ipse *eorum etiam audaciam coëruit*.

2. Hæretici audaces et impudentes esse solent; sub pello ovina animam operiunt leoninam; speciem quamdam pietatis præferunt, dum hypocritarum more, boni non esse, sed videri student. Sæpe exterius videntur agni et semper interius sunt lupi rapaces; vel, ut ait sanctus Augustinus, *sic gentes idolatrae audito nomine Judæ induiti ovina pelle*: interna tamen eorum malitia pluries ad extra manifestatur et præsertim cum de stabilienda, vel propugnanda sua secta agitur; ipsi enim tunc tamquam canes impudentissimi audacter et tomerarie omnia petunt, omniaque moliantur, quæ prævæ suæ intentioni suffragari arbitrantur. Hanc eorum audaciam adnotavit apostolorum princeps, dicens, quod

hi post carnem in concupiscentia immunditiae ambulantes, dominationemque contemunt, audaces, sibi placentes, non metuunt introducere blasphemantes (2 Pet. 1, 10). Hujusmodi erat vita et audacia, vel potius impudentia haereticorum, qui tempore divi Ambrosii in Italia vigeabant: erant omnes amantes semetipsos, abdomini et concupiscentiae carnis dediti; eorum aliqui poenitentiam, alii jejunium et alii virginitatem aversabantur et damnabant. Obsceni illi satanae filii dominationem spernebant et potestati, sive ecclesiasticae et spirituali, sive civili et temporali subdi rennebant; effraeno sectas suas inducendi et firmandi desiderio ducti, audacter et impudenter petebant et moliebantur quidquid votis suis favere aspiciantur. Alii sanctas catholicorum Ecclesias, ut ex iis nefariae suae religionis delubra, vel potius sectae suae fortalitia conficerent, petulanter sibi dari postulabant: alii majori cum audacia ad dignitates pontificias sublimari contendebant: alii se solos veros catholicos proclamabant et ut tales ab imperatoribus et summis pontificibus agnosci et recipi impudenter petebant. Ast sanctus Ambrosius iis semper et ubique fortiter restitit, et eorum audaciam ita valenter coërcuit, ut ejus hac in parte virtutem explicare hand valeamus: *quis sufficienter dicat, quam constanter Ambrosius haereticis restiterit, quam lucide haereses confuderit?* (S. Bonav. ser. de S. Amb.). Certe hoc nullus explicare valeret. Videtur, quod tunc maxime Ambrosius leonis naturam induerit: *episcopus*, inquit S. Bonaventura, *debet esse leo fortissimus, ut ad nullius paveat occursum*. Ambrosius autem, quasi leo generosissimus, non solum haereticorum potentiam confregit, eorum etiam audaciam ita coërcuit, ut quam potens in hac expeditione fuerit, explicatu arduum efficiatur: *quis sufficienter dicat?* Igitur haereticos repressit eorumque sectas dissipavit.

3. Cum in archiepiscopum mediolanensem electus fuit sanctus Ambrosius, variis haereticorum sectis universa mediolanensis dioecesis, imo et tota Italia infestabatur: *terra mediolanensis frugifera conversa erat Ambrosio in salsuginem a malitia haereticorum habitantium in ea; tota etiam in Italia erat*

squallens, horrensque desertum spinis obsitum, incivium, feris, idest haereticis, tantummodo percivium (Baron.). Ibi triumphabant Ariani, ibi Priscillianistae, ibi varii aliarum sectarum haeretici florebant; imo et ibi nonnulli Gentiles idolis incensa adolebant. Adveniens autem D. Ambrosius, feras pessimas, seu haereticos totam infestantes Italiam fugavit, spinas haeresum avulsit, errores extinxit et tamquam flagellum a Deo missum, ita haereticorum sectas dissipavit, ut omnem Italiam ad veram Christi fidem converterit: *Mediolani Ambrosio episcopo constituto, omnis ad fidem rectam Italia convertitur*. Zorobabel a rege Cyro missus, loca sancta purgavit, templum restituit et altare reedificavit, ut Altissimo holocausta medullata offerrentur: *surrexit Zorobabel filius Salathiel et fratres ejus, et edificaverunt altare Dei Israel, ut offerrent in eo holocaustomata*. D. Ambrosius ad episcopatum mediolanensem sublimatus, quasi alter Zorobabel, opportune a Deo missus, loca sacra ab haereticis profanata purgavit, templa diruta restituit, altaria solo aequata reedificavit, Altissimo sacrificia offerri curavit et graves undique errores expulit, haereticorumque sectas ita dissipavit, ut vitam Christi fidem jam ab aliquo tempore multis in locis exulem, feliciter revocaverit, totamque Italiam ad veram Christi fidem converterit: *Mediolani Ambrosio episcopo constituto, omnis ad fidem rectam Italia convertitur*. Ecce quomodo S. Ambrosius fuit flagellum haereticorum; qui pariter extitit lumen populorum.

III PARS.

S. Ambrosius fuit lumen populorum.

Sicut sol omnium lumen est populorum, omnibusque sive piis sive impiis illucescit, ita, inquit Doctor Seraphicus, *instar solis omnibus lumen praestat Ambrosius, omnibusque luget, magnis et parvis, catholicis et haereticis, peccatoribus et justis*. Et revera lumen populorum dici debet S. Am-

brosius, quia populis illuxit 1. libris quos composuit; 2. prædicationibus quas habuit; 3. virtutibus quibus floruit.

1. Optime dixit Sapiens, solem suo lumine cuncta respicere: *Sol illuminans per omnia respexit* (Eccl. 42, 16); quæ verba varias ob rationes D. Ambrosio conveniunt, et in primis ratione librorum quos composuit, quibus cunctis pene illuxit populis; hos typis mandari curavit Roma, illos summo affectu tota appetit Italia, eos omnino demirata est Europa, *illosque magno auctoritatis præconio sancta Mater Ecclesie confirmavit*. Eos plurimum laudat Doctor mellifluus S. Bernardus; iisque ad dictorum suorum confirmationem usi sunt duo Ecclesie lumina Ss. Augustinus et Hieronymus, quorum ultimus ait, quod Ambrosii *omnes sententie fidei et Ecclesie et omnium virtutum sunt columnæ*; et D. Augustinus asserit, Ambrosium *de humilibus submisso loqui, de medioeribus temperate, de magnis sublimiter, pro rerum varietate, ac dignitate, sed arguta et succinca brevium sententiarum copia*. Addam ex Abbate Trithemio, quod S. Ambrosius *in divinis Scripturis atque in secularibus literis omnium facile doctissimus, græco atque latino sermone ad perfectum instructus, in exponendis declarandisque divinis Scripturis omnes Doctores vicit*. Ecce qualia fuere scripta, qualesque libri S. Ambrosii, quibus doctis et indoctis, hæreticis et catholicis, justis et peccatoribus, necnon cunctis fere hominibus illuxit. Luculenter dixit Tertullianus, quod *cælum luminibus floret*: quod intelligendum non solum de cælo empyreo, in quo fulgebant justis sicut sol in conspectu Dei; nec etiam solum de firmamento, in quo innumere rutilant stellæ; verum et de Ecclesia, quæ est cælum mysticum, in quo tot sunt lumina, quot Doctores, qui eam scriptis suis illustrent. Inter prima autem Ecclesie lumina agnoscitur D. Ambrosius, qui scriptis suis illuxit juvenibus, quos mundi contemptum docet in libro *de fuga sæculi*; puellis, quibus virginitalis amorem inspirat in libris *de Virginibus*; viduis, quas ad continentiam allicit in libro *de Viduis*; sacerdotibus, quos perfectissime instruit in libro *de instructione sacerdotum*. Illuxit etiam pastoribus et peccatoribus in li-

bris de cura pastorali et de penitentia. Alios tandem multos composuit libros, quibus omnis generis et conditionis hominibus mirum in modum affulsit. Unde jure merito asseritur quod S. Ambrosius ratione librorum quos composuit, sit *lucerna lucens*, cum iis mirabiliter hominum mentes illuminet. Dum vero Ambrosius illuxit populis per libros, quos composuit, iis etiam illuxit *prædicationibus, quas ad populum habuit*.

2. Tria sunt prædicatorum genera, inquit Hugo cardinalis: *primi male vivunt et male docent; secundi bene docent, sed male vivunt; tertii bene vivunt et bene docent*. Hi qui *male vivunt et male docent*, tenebræ potiusquam lux dici debent, quia super populos tenebras et non lucem diffundunt. Qui *bene docent et male vivunt*, verbis lucent, non operibus, et quæ verbis suis faciendi docent, operibus suis non esse peragenda suadent. Qui tandem *bene vivunt et bene docent*, noscuntur vera mundi lumina, quoniam populis suis prædicationibus vere illucescunt, de quibus propterea vere dicitur, quod sint lux mundi, et quod per prædicationem et declarationem sermonum Dei homines illuminent: *declaratio sermonum tuorum illuminat*. Et hoc potissimum dicendum de S. Ambrosio, qui cum sanctissime viveret et assidue ferventibus prædicationibus operam navaret, innumeros omnis generis homines illuminavit. Unde de eo dixit Doctor Seraphicus, quod fuerit lux se cunctis varie communicans, et præcipue per prædicationes suas, quæ ita fuere efficaces, ut quot suis concionibus peccatores converterit, haud facile enarrari queat: *quis sufficienter dicat, quam fideliter et prudenter sanctus hic docuerit et quantos prædicando converterit?* Sanctus ille Antistes ad prædicandum populo ex officio et ex præcepto teneri se arbitrabatur: *Nos, inquit, quibus verbi divini credita est dispensatio, et qui gregem Christi alendum, nutriendumque suscipimus, non sine ingenti periculo nos credimus evasuros, si non secundum hunc modum vivamus, aut etiam si minime prædicemus. Et licet ad hæc prædicanda nos retardet hujus vite improbitas, invitat nos tamen præcepti necessitas. Et vix mihi si minime prædicavero!* (De dign. Sac.) Cum igitur S. Ambrosius

ex præcepto et sub damnationis æternæ periculo ad prædicandum populum se teneri censeret, singulis diebus dominicis et sæpe etiam aliis diebus concionabatur, suarumque concionum tam felix erat successus, ut multos in peccatorum tenebris et in umbra mortis sedentes illuminaverit, nec non innumeros ad Deum converterit: *Quis sufficienter dicat, quantos prædicando converterit?* Scimus, quod D. Augustinum Doctorum aquilam suis concionibus illuminaverit sanctus Ambrosius. Illum concionantem frequens audiebat Augustinus ante suam conversionem: *sæpe, inquit, in popularibus sermonibus suis Ambrosium letus audiebam* (Conf. 6, 3). Ambrosium audiebat et sermonibus ejus illuminabatur; verba Ambrosii prædicantis fiebant quasi faces, quibus illustrabatur Augustinus, et ab errorum suorum tenebris revocabatur. Neque solum D. Augustinum, verum et innumeros alios suis prædicationibus illustravit Ambrosius: *quis sufficienter dicat, quantos prædicando converterit?* Populis illuxit etiam S. Ambrosius *virtutibus, quibus floruit*.

3. Episcopum, qui populo sibi credito virtutibus non illucescit, quid monstruosum censet D. Bernardus (*De cons. 2*): *monstruosa res, gradus summus et animus infimus; sedes prima et vita ima*. Nec una, aut altera, verum pluribus virtutibus florere debent episcopi, ut ait S. Antoninus: *multis virtutibus debet splendere vita pontificis, ut gradus conferat splendorem*. Virtutes autem episcopi minime communes et repentæ, sublimes et heroicæ sint oportet, seu illas in gradu perfecto et sublimi sectari debet, inquit sanctus Gregorius: *dignitas episcopi non constat in ambitione culminis, sed in sublimitate virtutis* (in 1 Reg. 5). O mirabilem episcopum Ambrosium, qui supra Ecclesiæ candelabrum positus, multis hisque sublimibus populo suo illuxit virtutibus, quibus indesinenter incubuit; charitas ejus fuit ardentissima, indefessus salutis animarum zelus, vigilia circa gregem continua, nunquam satis laudabilis patientia in adversis, fortitudo ad ardua quæque suscipienda intrepida simul et religiosa; magnanimitas profunda humilitati adjuncta; ejus abstinencia fuit cum prudenti moderatione

rigida, mortificationes ejus graves ejusque orationes assiduæ extitere; unde de ipso vere dici potest, quod multis et magnis virtutibus populo illuxerit: *iste est qui ante Deum magnas virtutes operatus est*. Dicebat S. Ambrosius (epistol. 82) quod *in episcopo vita formatur omnium*; ideo primus ipse vitam suam formavit; nam ad episcopalem evectus dignitatem, relicta rerum domesticarum cura, ipse totum se spiritualibus negotiis mancipavit; sacrificium quotidie, summa prævia animi præparatione, celebravit; quolibet de dominico in Ecclesia concionatus est; penitentium confessiones magno motu commiserationis affectu assidue audivit; lites tamquam æquissimus arbiter frequentissime composuit; proprium corpus tanta disciplina coercuit, ut continuo illud jejuni afflictarit; magnis et arduis totius Ecclesiæ negotiis summa cum religione indesinenter vacavit. Tanta ejus fuit humilitas, ut se episcoporum minimum et episcopatus indignum judicaret; tanta ejus liberalitas, ut diceret: *omnia, quæ mea sunt, pauperum sunt*; tam constans et generosa ejus extitit fides, ut asseruerit, quod prius ei auferretur anima, quam fides; charitatem qua ardebat, satis superque manifestarunt lacrymæ, quas pluries pro aliorum culpis abundantissime fudit. Mirabilis in omnibus fuit ejus zelus et præcipue in tuitione ecclesiasticæ libertatis, et in expellendo ab Ecclesia Theodosio imperatore. Alias multas ejus virtutes taceo, quæ omnes plurimum refugent; in magno enim Ambrosio omnes virtutes habentur magnæ: *iste est, qui ante Deum magnas virtutes operatus est*. Miramini sanctum hunc episcopum, qui vere ministerium suum implevit, cum fuerit speculum episcoporum, flagellum hæreticorum et lumen populorum: *speculum fuit episcoporum* in fuga dignitatum, in dispensatione bonorum suorum et in innocencia vitæ. *Fuit flagellum hæreticorum*, dum illorum potentiam repressit, eorum sectas dissipavit, eorumque audaciam coercuit. Fuit tandem *lumen populorum*, quia populis illuxit libris quos composuit, prædicationibus quas habuit, et virtutibus quibus floruit. Ecce pontificem, qui verissime et perfectissime ministerium suum implevit. O utinam omnes penitus homines sic suum ministe-

rium implerent! o sacerdos, o religiose, o mercator, o vos omnes, quotquot in hoc mundo vivitis! attendite quod sit ministerium vestrum, videte ad quod ministerium a Deo vocati sitis, sedulo inquirete et probate quid a vobis Deus exigit: *probetis quæ sit voluntas Dei bona, ac beneplacens et perfecta* (ad Coloss. 8): agnita autem Dei voluntate, ei adimplendæ insistite; postquam noveritis ad quod Deus vos ministerium vocavit, illud sollicite et perfecte adimplete. O sacerdos, ea fac quæ veri sacerdotis sunt! o religiose, ea adimple quæ statum tuum spectant! o iudex, o medice, tu qualicumque status et conditionis sis, adimple perfectissime quæcumque ad ministerium tuum pertinent. Philosophia christiana hæc est: digne ambulare vocatione, qua vocati sumus, seu, quod idem est, ministerium nostrum implere; hæc est vite spiritualis compendiosa summa; et in tremendo iudicii die non a nobis inquiret Deus, an mortuos suscitaverimus, an montes ex uno loco in alium transtulerimus, vel an alia miracula fecerimus; verum an ministerium nostrum impleverimus. Non quæret etiam Deus a sacerdote seculari, an vitam eremiticam sectatus sit; nec a iudice vel medico postulabit, an Ordinis cuiusdam regularis statuta servaverit; a sacerdotibus, a iudicibus et a cunctis hominibus exquiret, an ipsi vocanti obtemperaverint, et an in statu, ad quem vocati fuerant, ministerium suum impleverint: hos autem servos, qui suum non impleverint ministerium, mittet in tenebras exteriores: *mitte eum in tenebras exteriores* (Matt. 21, 13). Cuique autem illorum, qui pie et perfecte ministerium suum impleverint, dicit Deus: *euge serbe bone et fidelis, quia in pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam: intra in gaudium Domini tui*. Estote ergo fideles in adimplendo ministerio vestro, ut aliquando in gaudium Domini intretis, et æternam beatitudinem obtineatis. Amen.

DE CONCEPTIONE B. M. VIRGINIS.

CONCIO PRIMA.

Quæ est ista? (Cant. 6).

Si cuncta totius vitæ Mariæ momenta ponderare, penetrare et oratorio sermone illustrare liceret, ne unicum totius vitæ ejus inveniretur instans, in cuius elogia facundus orator erumpere non valeret: quippe quæ singulis quibus in hoc mundo vixit momentis mente, corde, tota denique anima mirabiliter Deo placuit, eique charitatis ardentissimæ vinculo perfectissime adhesit. Ast felicissimum conceptionis momentum, in quo purissima ejus anima corpori fuit infusa, specialioribus dignum videtur encomiis, cunctisque hodie concionatoribus amplissimam et subtilissimam dicendi materiam subministrat. Verum quidem est, quod sacrum illud Mariæ conceptionis instans fuerit quasi abyssus antiquioribus sacre Theologiæ magistris impenetrabilis; illud momentum perfecte nosse non eorum erat: *non est vestrum nosse tempora, vel momenta*: illius momenti plenior et perfectior notitia Doctori subtili et aliis qui post ipsum floruerunt, Doctoribus servata fuisse videtur (1): hi abditissimum illud mysterium scrutati sunt et innu-

(1) Sic se res habebat auctoris ævo; felicior nobis cessit ætas, cum hæc veritas de immaculato B. V. Conceptu non quibusdam tantum doctoribus vel theologis scholis innotescit, verum omnibus omnino Christianidelibus infalibiliter patet, utpote dogma a Summo Pontifice Pio IX s.m. definitum, plaudente universo orbe catholico, anno octingentesimoquingentesimo quarto supra millesimum. N. E.